

Habib Karamânî vakfiyesinin ilk sayfası (VGMA, Mücedded Anadolu, XVIII, nr. 604, s. 227)

Caminin yanında kütüphane ve zâviye ile birlikte inşa edilen medresenin 1900 yılında altmış yedi talebesi bulunmaktaydı (*Salnâme-i Maârif-i Umûmiyye*, I, 862).

BİBLİYOGRAFYA :

VGMA, Mücedded Anadolu, XVI, nr. 601, s. 205; XVIII, nr. 604, sıra 248, s. 227-229; VGMA, *Defter*, nr. 483, sıra 528; VGMA, Sivas Sâlis Muhâsebe, nr. 483, sıra 528, s. 49; VGMA, Esas 2/3 (226), sıra 229; VGMA, Esas 2/5 (228), sıra 229; VGMA, *Defter*, nr. 420, sıra 996; VGMA, *Defter*, Esas 2/1 (224), sıra 3295; BA, İbnülemin-Evkaf, nr. 581; BA, Cevdet-Evkaf, nr. 1009; TK, *Defter-i Evkâf-ı Rûm*, nr. 583, vr. 118^b; BA, Cevdet-Maarif, nr. 1177; BA, *Çorum Tapu Tahrir Defteri*, nr. 444, s. 72, 85, 90, 170; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 577-578; Taşköpürizâde, *eş-Şekâik*, s. 265-266; Mahmûd el-Kelevî, *Ketâ'ibü a'lâmi'l-ahyâr min fuçahâ'i mezhebi'n-Nu'mân el-muhtâr*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 630, vr. 456^{a-b}; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 282-283; Hoca Sâdeddin, *Tâcüt-tevârih*, II, 540-541; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 62, 63, 76, 248; Cemâleddin Hulvî, *Le-mezât-i Hulviyye* (haz. M. Serhan Tayşî), İstanbul 1994, s. 409-410; Evliya Çelebi, *Seyahat-nâme*, II, 177-178; Nazmî, *Hediyyetü'l-ihvân*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 495, vr. 143^b-145^b; Nişancızâde, *Mir'ât-ı Kâinât*, İstanbul 1293, II, 416; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 262; *Osmanlı Müellifleri*, I, 58; *Salnâme-i Maârif-i Umûmiyye* (1316), I, 862-863; "Amasya'da Medfun Şeyh Habîb ve Rukiyye Bacı Hatun'un Müsterek Vakfiyeleri", *Çorumlu*, I/12, Çorum 1945, s. 148-153.

 KÂMİL ŞAHİN

HABİB el-MEKTÛM

(الحبيب المکتوم)

Muhammed el-Habîb b. Ca'fer el-Musaddak b. Muhammed el-Mektûm b. İsmâil b. Ca'fer es-Sâdik (ö. 270/883 [?])

İsmâîlîler'in gizlilik dönemindeki imamlarından.

Ca'fer es-Sâdik'in vefatından (148/765) sonra iki oğlu etrafında iki gruba ayrılan taraftarlarından Mûsâ el-Kâzım ve neslinin imâmetini benimseyenler İmâmîyye, İsmâîlî'nin imâmetini benimseyenler de İsmâîliyye diye anılmıştır. İsmâîl babasının hayatında öldüğü için mensupları, Mektûm diye anılan oğlu Muhammed'in (ö. 198/814 [?]) imâmetini ileri sürmüşlerdir. Muhammed el-Mektûm'dan itibaren, 297 (909) yılında Kuzey Afrika'da Fâtımî Devleti'ni kuran Ubeydullah el-Mehdî'nin ortaya çıkışına kadar geçen yaklaşık bir buçuk asırlık süre İsmâîliyye'nin gizlilik (setr) dönemini teşkil eder. Bu dönemdeki imamların kimler olduğu ve sayıları hakkında kaynaklarda farklı rivayetler vardır. Habîb el-Mektûm, bazı tarihçilere göre İsmâîliyye'nin gizli imamlar devresinde Muhammed b. İsmâîl ve Ca'fer b. Muhammed'den sonra üçüncü imamdır ve Ubeydullah'ın babasıdır (Zehebî, XV, 141; İbn Haldûn, IV, 30-31). Bazı rivayetlerde ise özellikle Muhammed el-Habîb adına yer verilmiyip İsmâîliyye'nin imamları silsilesi Muhammed b. İsmâîl'den sonra Abdullah (Ahmed el-Vefî), Ahmed (Muhammed et-Takî), Hüseyin (Abdullah er-Radî) ve Ubeydullah el-Mehdî olarak zikredilmektedir (Mustafa Gâlib, s. 148-157; Hasan İbrâhim Hasan, s. 78; Daftary, s. 551). İsmâîlî müelliflerince benimsenen bu sonuncu silsiledir. İsmâîliyye imamlarının gizlilik döneminde takıyye*ye uyararak değişik isimler kullanmaları dikkate alındığında, Mehdi Ubeydullah'ın babası olduğu söylenen ve faaliyetlerinden bahsedilirken aynı dâileri görevlendirdikleri belirtilen Hüseyin b. Ahmed ile Habîb el-Mektûm'un aynı kişi olarak kabul edilmesi her iki rivayetin uzlaştırılmasını mümkün kılacaktır.

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Habîb el-Mektûm, III. (IX.) yüzyılın ortalarından sonra Hama yakınındaki Selimiyye'ye yerleşmiş, dâilerini buradan sevk ve idare ederek kendi soyundan gelmesi beklenen mehdi için taraftar

toplama faaliyetine girişmiştir. Habîb el-Mektûm'un bazan tebdili kıyafet ederek dolaştığı, bu sırada kabiliyetli gördüğü kimseleri mezhebi yaymak için görevlendirdiği bilinmektedir. Kûfe'de rastladığı ve kendi tarafına çektiği İbn Havşeb ile Ali b. Fazl'ı 266 (880) yılında Yemen'e gönderdiği, İbn Fazl'ın davaya ihanet etmesine rağmen İbn Havşeb'in sadık kaldığı belirtilmektedir. Bu arada Mağrib'de İsmâîlî hâkimiyetinin kurulmasını temin eden Ebû Abdullah eş-Şif'nin, İbn Havşeb'in yanında yetiştirildikten sonra bu bölgede görevlendirilmesi Habîb el-Mektûm'un faaliyetleri arasında zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, 24-26; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XV, 141-142; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 30-31; Makrizî, *el-Hiçâz*, I, 160; a.m.f., *İttî'âzû'l-hunefâ* (nşr. H. Bunz), Leipzig 1909, s. 26-27; a.m.f., *el-Muğaffa'l-kebir* (nşr. M. Ya'lâvî), Beyrut 1407/1987, s. 53-56; C. Brockelmann, *İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi* (trc. Neşet Çağatay), Ankara 1964, s. 147; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, II, 33; Mustafa Gâlib, *Târîhu'd-da'veti'l-İsmâ'iliyye*, Beyrut 1979, s. 148-157; J. N. Hollister, *The Shi'a of India*, New Delhi 1979, s. 209-210; Hasan İbrâhim Hasan, *Târîhu'd-devleti'l-Fâtîmiyye*, Kahire 1981, s. 47, 48, 74, 75, 401, 403, 487; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 70; F. Daftary, *The Ismâ'îlîs: Their History and Doctrines*, Cambridge 1992, s. 551.

HASAN ONAT

HABİB b. MESLEME

(حبيب بن مسلمة)

Ebû Abdîrrahmân (Ebû Mesleme) Habîb b. Mesleme b. Mâlik el-Fihri (ö. 42/662)

Suriye ve Anadolu fetihlerine katılan sahâbî.

610'da veya 620'de doğdu. Kureyş kabilesinin Fihri koluna mensuptur. Anadolu'ya yaptığı birçok akın sebebiyle Habîb-ü'r-Rûm diye de anılır. 8 (629-30) yılında müslüman oldu. Hz. Peygamber'le gazvelere iştirak etmek için Medine'ye gitti ve Tebük Gazvesi'nde bulundu. Ancak onun sahâbî olmadığını söyleyenler de vardır. Hâlid b. Velid kendisini, Büsr b. Ebû Ertât ile birlikte Gütatü Dimaşk'ın bazı köylerine baskın yapmak için gönderdi. Habîb, 15 (636) yılında bir öncü süvari birliğinin başında Yermük Savaşı'na katıldı ve Suriye'nin önemli bir kısmını fetih etti. Ayrıca İyâz b. Ganm ile birlikte An-